

EN UTVÄRDERING AV BARNRÄTTSBYRÅNS
ARBETE MED BARN OCH UNGA

BARNENS RÖSTER

2022 - 2023

BARNRÄTTSBYRÅN.

"det va en drastisk skillnad mot hur andra vuxna har behandlat en. Att dom liksom lyssnade och tog med mig i allt. Det blev väldigt hjälpsamt."

Läs mer på sida 32

Utgivare Barnrättsbyrån
Grafisk form Bon Relations
Tryckeri Åtta45
År 2024
barnrattsbyran.se

Personerna på bilderna har ingenting med innehållet i rapporten att göra.

Sammanfattning

Denna rapport är en utvärdering av Barnrättsbyråns arbete med barn och unga under 2022 och 2023. Utvärderingen har genomförts i december 2023 och januari 2024 av extern utredare, fil.dr. Jonna Rennerskog, och bygger på en enkätundersökning och kvalitativa intervjuer. Totalt har 26 barn, unga och vuxna deltagit i utvärderingen.

Syftet med utvärderingen är att låta barn och ungdomar, samt i vissa fall deras familjehemsföräldrar och föräldrar, berätta om sina upplevelser av Barnrättsbyrån. Fokus ligger på hur barnen och ungdomarna upplever att de blivit bemötta, hjälpta och informerade om sina rättigheter samt om de upplever att deras situation har förändrats efter kontakten med Barnrättsbyrån. Fokus ligger också på vad som enligt barnen och ungdomarna utmärker ett oberoende barnombud samt Barnrättsbyråns oberoende ställning.

Två tredjedelar av de medverkande ungdomarna identifierar sig som tjejer och en tredjedel som killar. Majoriteten av barnen och ungdomarna är mellan 16 och 19 år och 52 procent har svenska som modersmål.

Barnrättsbyrån träffar en mycket utsatt grupp barn och unga, vilket visar sig i resultaten. Majoriteten var då, när kontakten med Barnrättsbyrån inleddes placerade utanför hemmet på en plats där de inte kände sig trygga. Även de som hade en trygg bas via sitt hem och nära personer runt sig har inte fått sina rättigheter tillgodosedda av samhället. Den vanligaste anledningen till att barnen och ungdomarna kontaktade Barnrättsbyrån var att de inte upplevde sig bli hörda i omsorgssystemet, främst av socialtjänsten.

Utvärderingen visar att Barnrättsbyrån får mycket positiv återkoppling från de barn, ungdomar och vuxna som deltagit. Barnen känner sig välkomna, lyssnade till och trodda på av Barnrättsbyrån. De upplever i hög utsträckning att de görs delaktiga, att deras rättigheter är viktiga för Barnrättsbyrån och att organisationen kämpar för deras rättigheter. De uppfattar även i mycket hög utsträckning att Barnrättsbyrån bryr sig om dem och vill deras bästa. Barnen och ungdomarna beskriver därmed olika dimensioner av upplevelsen av att bli hörda av Barnrättsbyrån. Särskilt viktigt upplevs de oberoende barnombudens personliga förhållningsätt till barnen och deras förmåga att vara emotionellt närvarande.

Utvärderingen visar också att Barnrättsbyrån fyller en viktig lucka i samhället och deras arbete uppfattas som unikt. Det handlar både om organisationens möjlighet att driva individärenden och deras förmåga att höra barnen och ta barnens perspektiv.

Många beskriver att det var i kontakten med Barnrättsbyrån som de för första gången möter en vuxen som kan se deras problem med deras ögon. De beskriver också hur de oberoende barnombuden fungerar som barnens språkrör och kan hjälpa dem att bli hörda av omsorgssystemet och skolan. Här betonas hur organisationens breda kunskap och flexibla arbetssätt skapar förutsättningar för förändring.

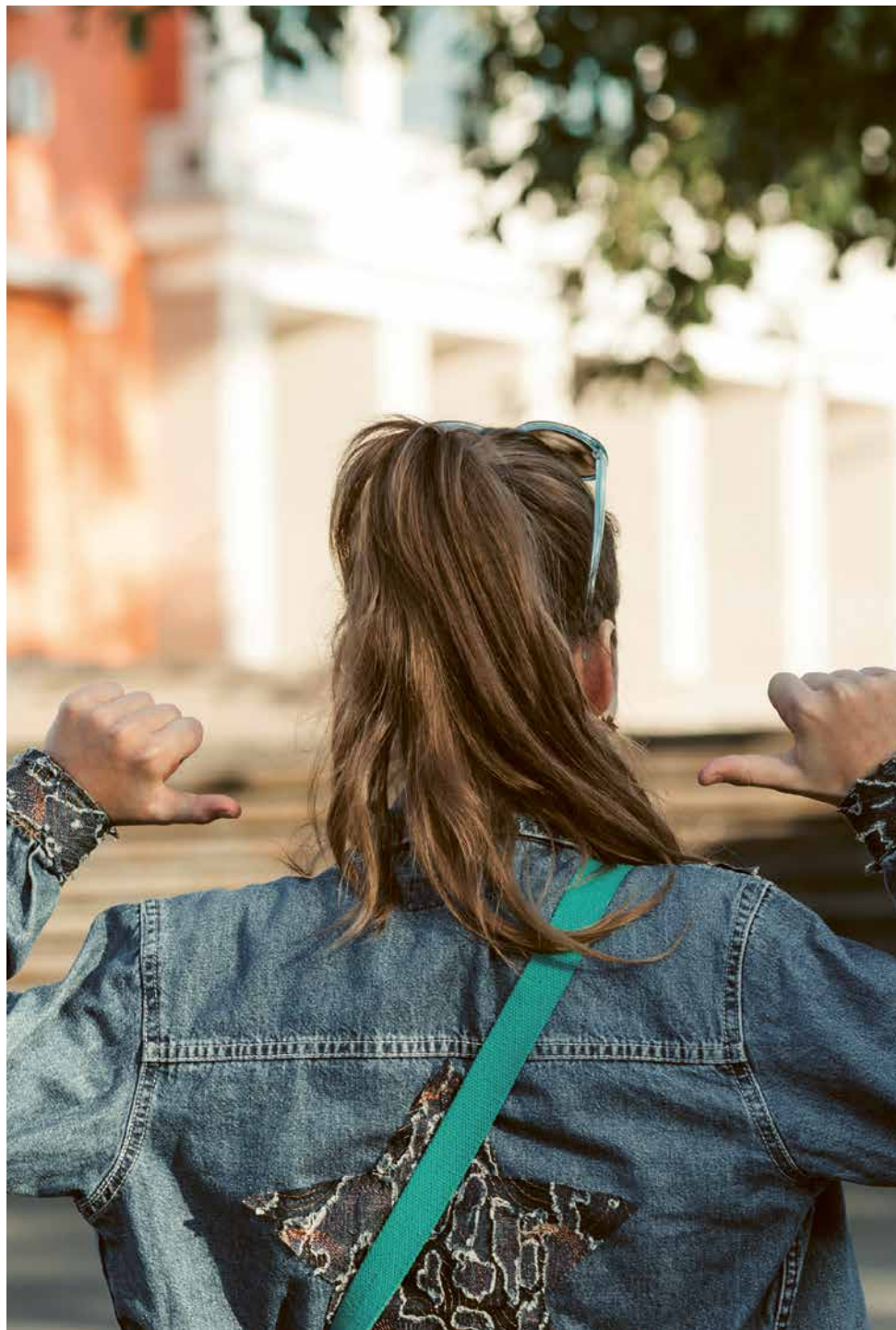

Majoriteten av barnen upplever att deras situation har förändrats efter kontakten med Barnrättsbyrån. Förändringen kan ligga i allt ifrån att de oberoende barnombuden fungerade som emotionellt stöd under en svår period, till att de fick hjälp att komma tillbaka till det hem de ville bo i. Många berättar att Barnrättsbyråns närvaro gjort att representanter för omsorgssystemet, exempelvis Socialtjänst, i högre grad lyssnar och tar dem på allvar. Barnrättsbyrån har därmed i det individuella fallet kunnat höja deras status som rättighetsbärare. Samtidigt beskrivs hur Barnrättsbyråns aktiviteter och samhällskontakter skapar en plattform för barnen och ungdomarna att göra sina röster hörda av personer i maktposition, så som politiker och företrädare för myndigheter. De barn och ungdomar som deltagit i sådana aktiviteter beskriver hur det bidragit till en stärkt känsla av att bli hörd och en stärkt anknytning till samhället.

Ett antal utmaningar har identifierats. Den främsta rör Barnrättsbyråns mål att skapa tillit till samhällssystemet och vuxna. Detta är förståeligt då de flesta av barnen och ungdomarna kontaktade Barnrättsbyrån av anledningen att de inte upplevt sig hörda av omsorgssystemet och skolan och det kan ha pågått under en längre tid i barnet eller den unges liv.

Många har på egen hand kämpat med att själva bli tagna på allvar i kontakten med samhällssystemet och upplevt de inte att gjorts delaktiga i avgörande beslut i sina liv. Många beskriver en misstro mot samhällsinstitutioner och har svårt att se att de skulle kunna återfå tilliten till dessa. Bristen på tillit är inte alltid enkel att vända och bygger på att barnet får en annan erfarenhet över tid. Det bygger på att barn tas på allvar och blir hörda i viktiga beslut i sina liv. En uppgift som Barnrättsbyrån har att arbeta med men som också är beroende av att det finns en mottagare i välfärdssystemet som möter upp och som även gör det efter att Barnrättsbyråns arbete är avslutat.

Samtidigt har barnen en stark tilltro till Barnrättsbyrån vilket innebär att organisationen kan fungera som ett bevis på att det finns vuxna som ser och hör dem. En annan utmaning är hur Barnrättsbyrån ska arbeta med barn som är mycket unga eller av någon annan anledning inte har möjlighet att fullt ut uttrycka sina behov.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Kort om Barnrättsbyrån	8
Inledning och bakgrund	9
Barnrättsbyråns ideologiska grund och utvärderingens analytiska bas ..	10
DEL 1 – Utvärderingens metod.....	12
Urval och bortfall	14
Genomförande.....	15
Analys	15
DEL 2 – Resultat	16
Bakgrundsfrågor	17
Kön, ålder och språk	17
Boende och sysselsättning.....	18
Hur barnen hittar Barnrättsbyrån	18
Att inte bli hörd – Varför barn vänder sig till Barnrättsbyrån	20
Att bli hörd – Barn och ungas upplevelser av kontakten med Barnrättsbyrån.....	23
Förändring och göra skillnad.....	34
Vad utmärker ett barnombud och Barnrättsbyråns oberoende ställning?	38
Utmaningar.....	45
DEL 3 – Slutsats och diskussion.....	48
DEL 4 – Referenser	58

Kort om Barnrättsbyrån

Barnrättsbyrån är en barnrättsorganisation som verkar för att barn och unga ska bli tagna på allvar och få rätt hjälp av samhället.

På organisationen arbetar oberoende barnombud som erbjuder socialt och juridiskt stöd samt råd och praktisk hjälp i alla frågor som rör barns rättigheter. Begreppet oberoende i titeln finns med för att tydliggöra att barnombudet är fristående och oberoende i förhållande till ansvariga myndigheter.

Alla barn upp 21 kan vända sig till de oberoende barnombuden, men Barnrättsbyrån riktar sig särskilt till barn med omfattande behov av stöd och hjälp och som av olika anledningar saknar tillräckligt sådant stöd från vårdnadshavare eller andra vuxna i sin närhet.

Barnrättsbyrån möter alltså de barn som inte får sina rättigheter tillgodosedda och som inte möts upp av fungerande samhällssystem. Det är utifrån barns egna formulerade behov som ett uppdrag formuleras. När det gäller yngre barn eller barn som inte själva kan formulera ett uppdrag, sker kontakt med vårdnadshavare eller omsorgsperson, utifrån tydliga rättighetsfrågor så som tak över huvudet, rätt till fungerande skolgång eller dylikt.

- **2011** Start av verksamhet (Ersta Diakoni)
- **2014** i egen regi
- **2018** nytt kontor i Umeå

900
uppdrag från barn
och unga

66
uppdrag
under 2022

59
uppdrag
under 2023

15
medelålder
uppdragsgivare
2022

14
medelålder
uppdragsgivare
2023

den yngsta har varit 1-2 år, äldsta 21 år

Barnen och ungdomarna har önskat stöd i kontakt med myndigheter, framför allt socialtjänsten men även skola, rättsväsende, Statens institutionsstyrelses ungdomshem, BUP m.fl.

Inledning och bakgrund

Barnrättsbyrån startades som en reaktion på barns begränsade möjligheter att själva hävda sina rättigheter i Sverige. De barn och unga som vänder sig till Barnrättsbyrån befinner sig i utsatta situationer och upplever sig ofta svikna av det välfärdssystem som har i uppgift att stötta och hjälpa dem. Barnrättsbyråns finns till för att erbjuda stöd, råd och hjälp och arbetar på uppdrag av barnen. Målet är att barnen ska få sina rättigheter tillgodosedda, uppleva en positiv förändring i sitt liv och få stärkta relationer till viktiga vuxna.

Syftet med denna utvärdering är att låta barn och ungdomar som varit i kontakt med Barnrättsbyrån under 2022 och 2023 berätta om sin erfarenhet och upplevelse av organisationen.

Fokus är på att låta barnen berätta om hur de blivit bemötta, hur de informerats om sina rättigheter och gjorts delaktiga i kontakten och det stöd och den hjälp som organisationen erbjuder samt huruvida det lett till någon förändring i deras liv. Syftet är också att undersöka barnens uppfattning om vad som utmärker ett oberoende barnombud, och hur de skiljer sig från övriga stödjande samhällsfunktioner. Utöver det analyseras barnens synpunkter på vad som kunnat göras annorlunda och identifierar ett antal utvecklingsområden för Barnrättsbyråns framtida arbete.

Utvärderingen har genomförts i december 2023 och januari 2024 av en extern utredare, fil.dr. Jonna Rennerskog, på uppdrag av Barnrättsbyrån.

Barnrättsbyråns ideologiska grund och utvärderingens analytiska bas

Barnrättsbyrån har i sin programförklaring identifierat tre ideologiska grundpelare som förankrar deras syn på barn och deras förhållande till de barn de arbetar på uppdrag av. Dessa beskrivs som följande:

■ Vi tror på barn

Vi har bestämt oss för att tro på de barn vi möter, att de berättar vad de kan och det vi förtjänar att höra. Vår uppgift är inte att utreda en absolut sanning, om det nu finns en sådan. Vi lovar att ta emot berättelsen, värdesätta den och bekräfta den.

■ Vi tycker om barn

Att tycka om barn handlar för oss om att ta ansvar. Vi tror att varma relationer som präglas av tillit och förtroende stärker barn och det är en förutsättning för samarbete. Vi behöver vara nyfikna på barnet framför oss men också på oss själva och vad som väcks i oss i möte med barnet. Att lägga grunden för den relationen är vårt ansvar och när det blir svårt ansvarar vi för att ta hjälp.

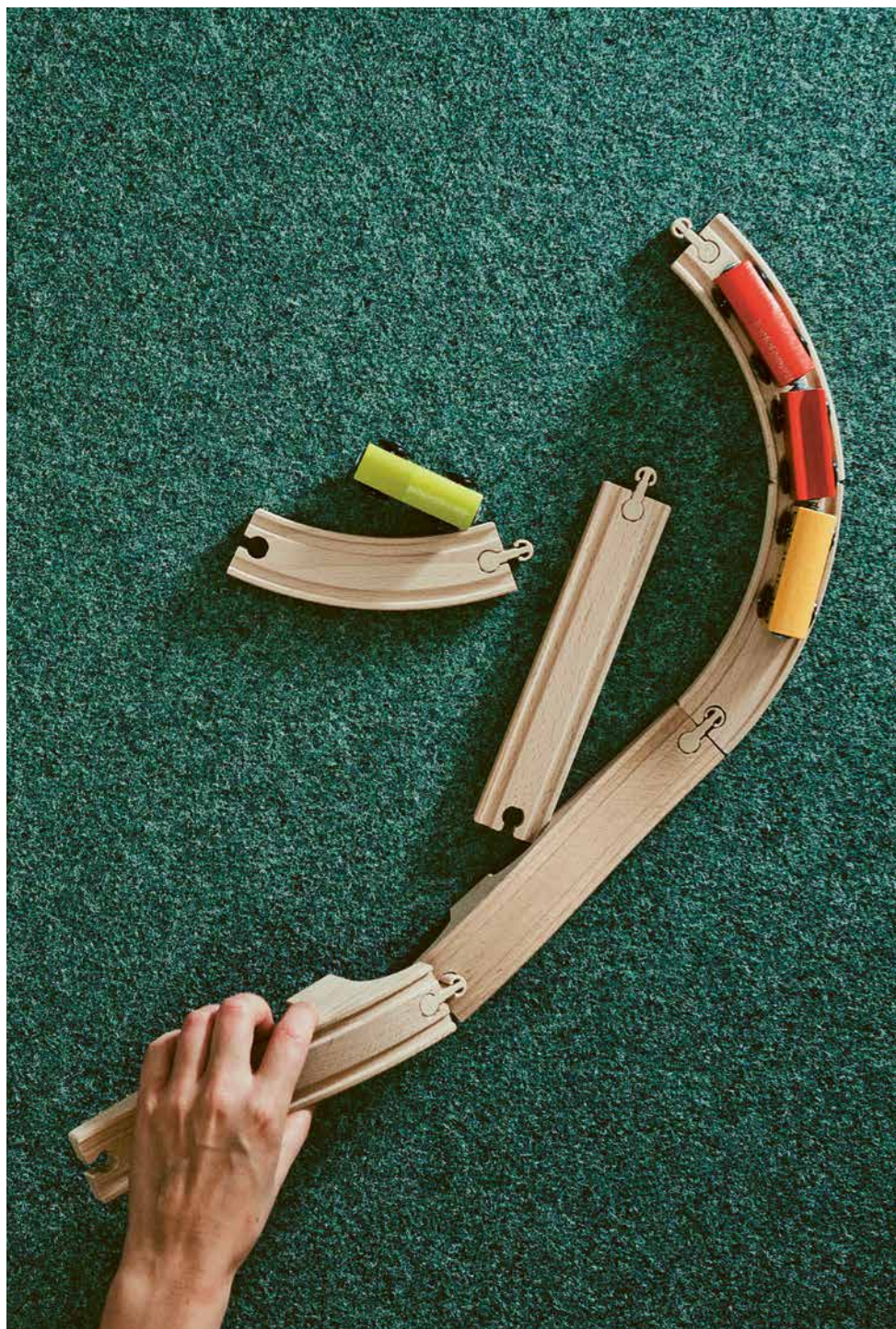
■ Barn gör rätt om de kan

Vi har valt att tänka att alla barn gör rätt om de kan i stället för dess motsats: barn gör rätt om de vill. Barn vill ha det fint i livet. De vill ha goda relationer, att det går bra i skolan och att de lyckas med det de tar sig för.

När det inte blir så, är det vår uppgift att tillsammans med barnet utforska vilka hinder som uppstått på vägen. När vuxna tar ansvar för de hinder som uppstått har de också makt att förändra dem. Läger vi allt ansvar på barnet, slipper vi ansvar, men vi har heller ingen makt att förändra.

Barnrättsbyråns ideologiska grund

speglar utvärderingens analytiska bas som grundas på en syn på barn som fullvärdiga aktörer, som kunniga, kompetenta och autonoma bärare av rättigheter (James, 2011, Näsman, et. al., 2012). Att vara en autonom bärare av rättigheter ska dock inte misstolkas för att barnet själv är ansvarig för att realisera sina rättigheter. I stället präglas analysen av barnens berättelser och synpunkter av en relationell syn på autonomi, där barnets relation till de oberoende barnombuden, och i vilken mån det är relevant för utvärderingen, övriga stödfunktioner i det omgivande samhället, förstås som väsentliga för att dessa barn ska få sina rättigheter tillgodosedda (Daly, 2018).

Utvärderingens metod

DEL 1

Utvärderingens metod

Utvärderingen bygger på en enkätundersökning och på kvalitativa intervjuer med totalt 26 barn, unga och vuxna. Enkäten som används för utvärderingen är i stort densamma som använts för de tre senaste utvärderingarna (2016, 2017 och 2018).

Enkätfrågorna har utformats av Barnrättsbyrån utifrån deras verksamhetsmål. Genom att ha ett liknande upplägg på utvärderingarna är det möjligt att jämföra och se skillnader och tendenser från år till år. Tanken är att det ska vara en enkel utvärdering för att få svar på om Barnrättsbyråns ideologi och tankar får genomslag i det praktiska genomförandet och för att identifiera styrkor och utmaningar.

Enkätens första del består av bakgrundsfrågor, till exempel om barnets/den unges ålder, kön och boendesituation. Vidare i enkäten kommer frågor rörande bemötandet från och kontakten med Barnrättsbyrån. Barnen och ungdomarna har skattat sina svar på en skala mellan 1–7 om från 'nej, inte alls' (1) till 'ja, absolut' (7) om frågan. Enkäten avslutas med frågor om förändring av barnets situation samt öppna frågor om vad som varit bra eller vad som borde ändras i Barnrättsbyråns arbete.

I tillägg till de tidigare utvärderingarna har två frågor lagts till som fokuserar på det oberoende barnombudets roll. En fråga handlar om vad barnen och ungdomarna tycker utmärker ett oberoende barnombud och vad som skiljer det från andra vuxna och den andra frågan handlar om huruvida det märks att Barnrättsbyrån är en oberoende organisation. Intervjuerna har genomförts med enkäten som intervjumall med följdfrågor som "Hur märks det att dom lyssnar på dig?" och "Vad är det som gör att det känns som dom kämpar för dig?".

Antal deltagare	26 (varav 18 barn och 8 vuxna)
Antal intervjuer	20 (varav 14 barn och 8 vuxna)
Antal enkätsvar	17

Urval och Bortfall

Urvalet grundar sig på de barn och unga som Barnrättsbyrån i Stockholm och Umeå arbetat med någon gång under år 2022 och 2023, både kortvariga och mångåriga uppdrag. Totalt arbetade Barnrättsbyrån på 66 barn och ungas uppdrag under år 2022 och 59 barn och ungas uppdrag under 2023. Av dessa kontaktades 38 barn, unga och vuxna med en fråga via telefon, sms och/eller mejl med information om utvärderingen och med en fråga om att medverka. Resterande barn och unga saknade Barnrättsbyråns kontaktuppgifter till eller bedömde vara i en sådan situation att de inte var aktuellt att tillfråga om att medverka i en utvärderingen, på grund av psykisk ohälsa, akut krissituation eller liknande.

Alla har inte svarat på kontaktförsöken. Bland de som svarade avböjde en person att medverka. För barn och unga som är under 15 år togs kontakt med vårdnadshavare eller familjehem som fick göra en första bedömning om barnet kunde medverka.

Totalt valde 26 individer att medverka, varav 18 är barn och unga. Med andra ord är det i vissa fall flera individer som blivit intervjuade angående samma uppdrag, vilket kan innebära att i ett uppdrag har flera vuxna och ett barn intervjuats om samma situation. Tabell 1 beskriver det totala antalet individer som deltagit (n 26), fördelat på antal uppdrag (n 21) och totala antalet intervjuer som genomförts (n 20). 14 intervjuer genomfördes med barn och unga. I ett av dessa genomfördes intervjun tillsammans med två familjehemsföräldrar som deltog aktivt. Sex intervjuer genomfördes med föräldrar, familjehemsföräldrar eller tidigare familjehemsföräldrar. I två av dessa fall besvarades enkäten av de barn som uppdraget gällde. I resterande fyra fall besvarades av olika anledningar ingen enkät. Två barn och unga valde att besvara enkäten men ville ej delta i intervju och en ungdom valde att enbart vara med på intervju men ej besvara enkäten.

För några av enkätfrågorna med Barnrättsbyrån finns ett internt bortfall, det vill säga att några har valt att inte svara på en specifik fråga. Det kunde till exempel vara en ungdom som inte ville svara eller inte tyckte frågan passade in på deras situation.

Det bör även understrykas att utvärderingen inte omfattar alla barn och unga som har haft kontakt med Barnrättsbyrån vilket innebär att det kan finnas andra röster än de som framkommer här.

Genomförande

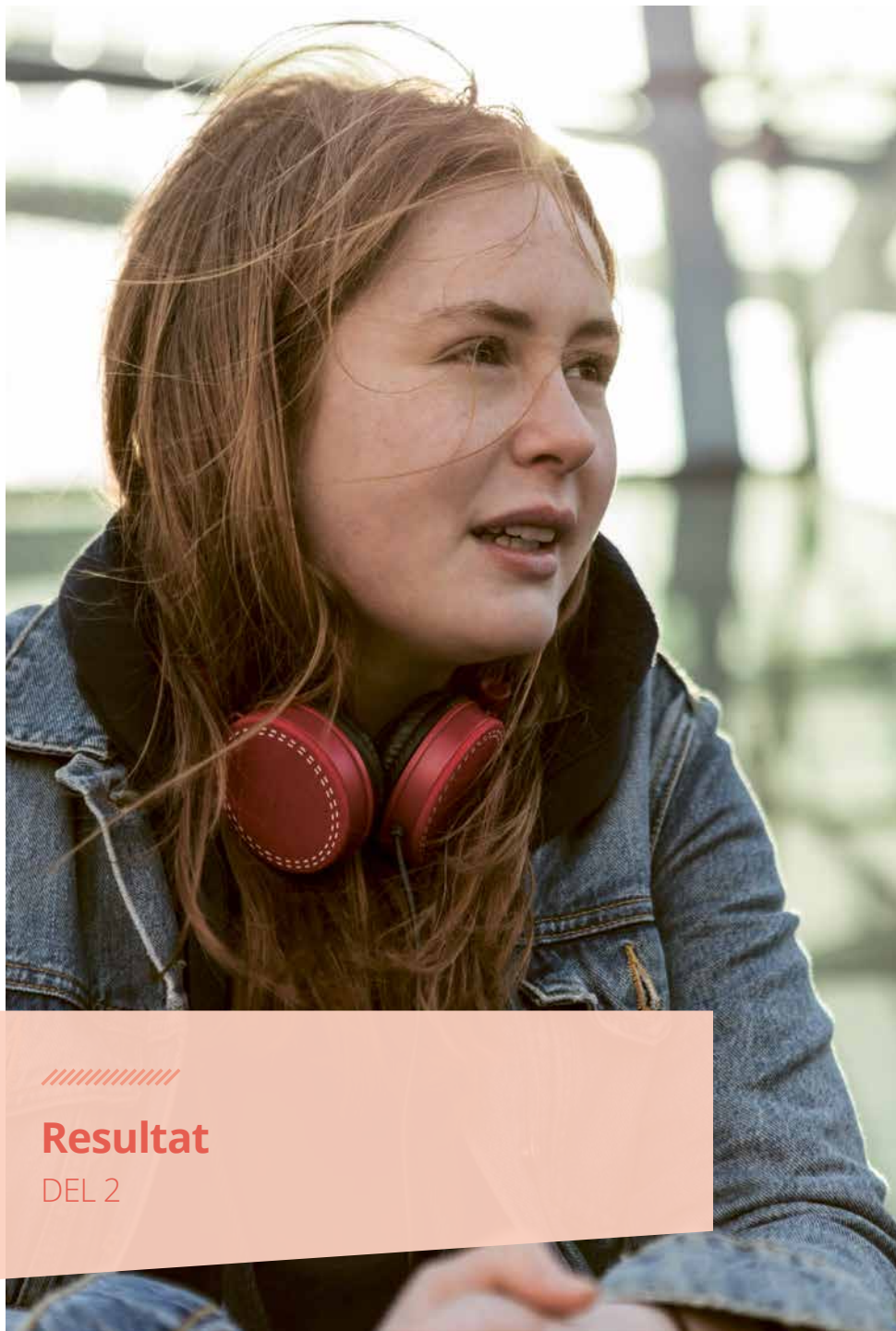
De flesta barn, unga och vuxna har besvarat frågorna vid en träff eller över telefon. Träffarna genomfördes på en plats som de själva fick bestämma. Det kunde vara i deras hem, på ett kafé eller annan offentlig plats. Intervjuerna var av varierande längd, men varade vanligtvis mellan 30 – 60 minuter. I samtliga fall spelades intervjun in med samtycke av barnet, den unge eller vuxne.

Några av frågorna var svårare än andra för vissa av barnen att förstå, det gällde begrepp som samhälle och vad som utmärker ett oberoende barnombud. Frågan om Barnrättsbyråns oberoende ställning var också svår för många av barnen att förstå och alla har inte kunnat svara på frågan.

Dessa frågor kan behöva omformuleras i kommande utvärderingar.

Analys

Enkäten sammanställdes på ett enkelt sätt genom att räkna ut medelvärdet för varje fråga. Intervjuerna transkriberades och tematiserades enligt övergripande teman som framkom i läsning av materialet. Med utgångspunkt i Barnrättsbyråns ideologi och tidigare forskning resulterade analysen i fyra olika teman: att bli hörd, förändring och göra skillnad, vad som utmärker ett oberoende barnombud och barnombudets oberoende ställning samt utmaningar. Citat har valts ut som representerar ett mönster av vad som framkommit i intervjuerna, men också för att belysa sådant som sticker ut och som bedömts vara viktigt för Barnrättsbyrån att veta. Exempelvis upplever majoriteten av barnen att Barnrättsbyrån har kämpat för dem, medan ett barn upplever det motsatta. För att värna om barnen och ungdomarnas anonymitet presenteras citaten utan namn och i texten används omväxlande begreppen barn och unga; barnen; och ungdomarna.

Resultat

DEL 2

Resultat

Resultaten bygger på de totalt 26 barn, unga, och i vissa fall deras föräldrar eller familjehemsföräldrar där barnen varit eller är placerade, som omfattas av frågorna i enkäten och intervjuerna. I denna del presenteras inledningsvis resultat av bakgrundsfrågor följt av en fördjupande del som berör upplevelsen av att bli hörd, förändring och göra skillnad samt vad som utmärker ett oberoende barnombud och Barnrättsbyråns oberoende ställning och sist en redogörelse av identifierade utmaningar för Barnrättsbyråns framtida arbete.

Bakgrundsfrågor

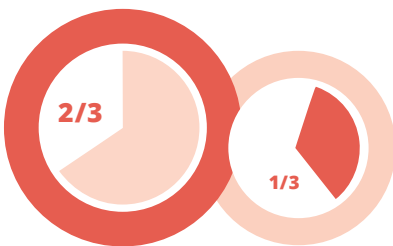
Resultaten av enkätens bakgrundsfrågor presenteras nedan för att ge en överblick av vilka barn och ungdomar som vänt sig till Barnrättsbyrån och av vilken anledning de sökt sig dit.

Kön, ålder och språk

Ungefär två tredjedelar av de medverkande barnen och ungdomarna identifierar sig som tjejer och ungefär en tredjedel identifierar sig som pojkar.

Åldern på barnen och ungdomarna varierar från två år till 24. De flesta är i övre tonåren (mellan 16 till 19 år) vid tiden för intervjun. Flera var dock yngre när kontakten med Barnrättsbyrån inleddes då de haft en mångårig kontakt. Andra har haft en mer kortvarig kontakt och för några är kontakten pågående.

Bland de medverkande barnen och ungdomarna har drygt hälften (52 procent) svenska som modersmål. Några har delat modersmål mellan svenska och bosniska och svenska och bulgariska. Därefter är fördelningen ungefär lika mellan arabiska, dari, engelska och persiska. Så gott som samtliga barn, ungdomar och vuxna kan förstå och göra sig förstådda på svenska.

Flickor

Pojkar

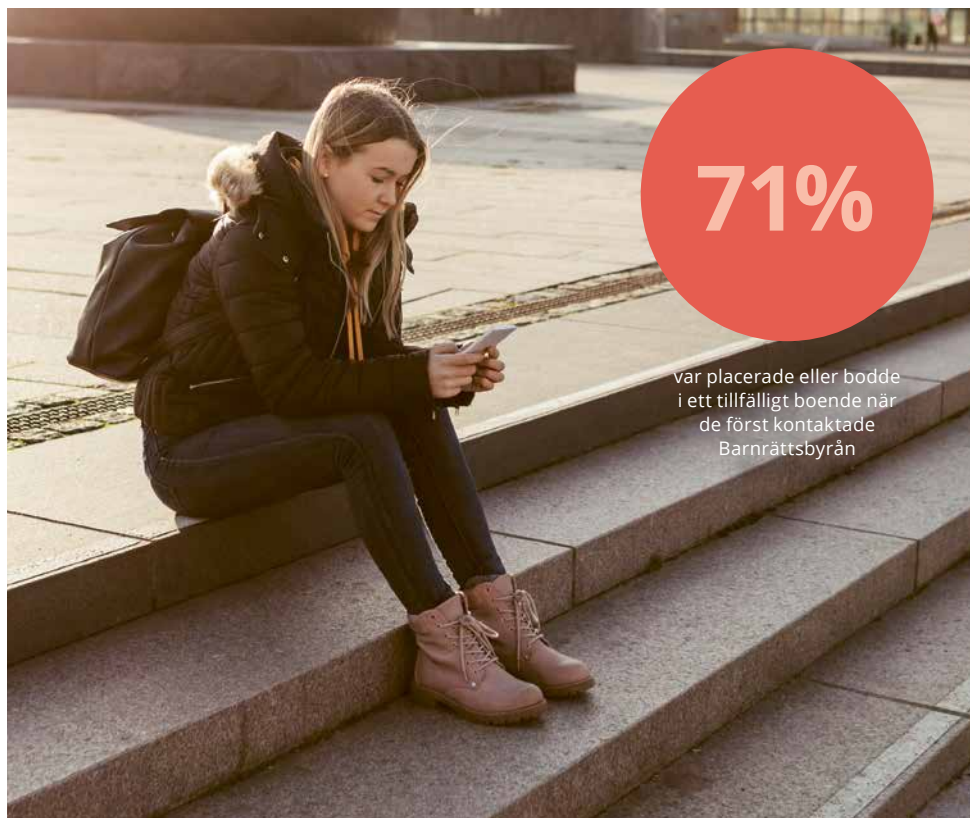
Boende och sysselsättning

De flesta barn och ungdomar, 71 procent, var placerade eller bodde i ett tillfälligt boende när de först kontaktade Barnrättsbyrån. Det kunde vara ett familjehem, en vårdinstitution av något slag eller hos en vän. När intervjuerna genomfördes gick majoriteten av barnen och ungdomarna i skolan, enbart två barn och unga saknade sysselsättning av någon form.

Hur barnen hittar Barnrättsbyrån

Även om det finns många vägar till Barnrättsbyrån är det två som sticker ut. Den ena är att barnet fått vetskap om Barnrättsbyrån genom en betydelsefull vuxen, och den andra att barnet själv tagit reda på att organisationen finns genom att googla sig fram.

Dessa vägar skiljer sig från 2018 års utvärdering där den vanligaste vägen var genom kompisar, även om detta förekommer även bland dessa barn.

De betydelsefulla vuxna som berättat för barnen om Barnrättsbyrån är vanligtvis en rektor eller en kurator på barnets skola, alternativt en kontaktperson, en förälder eller familjehemsförälder som själv har hittat till Barnrättsbyrån via internet. För barn som är placerade i samhällsvården visade sig internet vara en viktig väg för att nå Barnrättsbyrån.

I flera fall har de hittat organisationen av en slump när de googlat, i andra fall har de via exempelvis instagram kommit i kontakt med andra organisationer som tipsat om Barnrättsbyrån. Även bland de barn och ungdomar som fått reda på Barnrättsbyrån av en betydelsefull vuxen har majoriteten av barnen själva tagit kontakt med organisationen, antingen via mail, telefon eller genom att gå till organisationens kontor.

Det i sig visar på att de barn som får stöd och hjälp av Barnrättsbyrån på många sätt är resursstarka. Vissa tar också upp betydelsen av att kunna kontakta Barnrättsbyrån på olika sätt, dels genom att besöka dem, men också på olika vägar över internet, exempelvis instagram. För de barn som är placerade utanför hemmet och utan tillgång till telefon har just instagram visat sig vara särskilt viktigt.

Att inte bli hörd – Varför barn vänder sig till Barnrättsbyrån

Den gemensamma nämnaren för varför de barn och unga som jag pratar med kontaktar Barnrättsbyrån är att de inte upplever sig bli hörda i sin kontakt med omsorgssystemet, främst socialtjänsten men i några fall Barn och Ungdomspsykiatri (BUP), samt skolan. För några handlar det om att de inte blir hörda angående sitt mående i relation till hälso- och sjukvården, men för de flesta handlar det om att de inte blir hörda av socialtjänsten i relation till hur de upplever sin placering. Många av barnen är eller har varit placerade av socialtjänsten utanför hemmet och vill ofta ha hjälp med att få klarhet i beslut som de upplever tas över huvudet på dem och hjälp att bli hörda. Exempelvis kan det handla om att de inte mår bra i det familjehem de blivit placerade i, att det plötsligt blivit omplacerade från ett hem där de bott under många år och vill vara kvar i, eller att det inte får information om vad som ska hända med dem.

Majoriteten av barnen jag pratar med upplever att socialtjänsten inte lyssnar till deras röster eller gör dem delaktiga i vad som händer runt om kring dem. I några fall har barnen eller föräldrarna kontaktat Barnrättsbyrån för att de har en mängd olika problem som de inte vet hur de ska hantera. Det kan handla om en kombination av ovisshet i förhållande till asylsökningprocessen i och osäkra boendeförhållande, problem med psykisk ohälsa, behov av ekonomiskt bistånd eller hjälp att skriva olika ansökningar för att få tillgång till deras sociala rättigheter. I några fall handlade problematiken om relationen till barnets föräldrar där socialtjänsten inte ansåg det allvarligt nog för att kliva in och erbjuda stöd.

Att dessa barn och unga inte upplever sig bli hörda är dock inte detsamma som att de inte haft rätt att komma till tals. Många beskriver hur de haft möjlighet att uttrycka sina tankar och behov för socialtjänsten men att de inte har blivit lyssnade till. "Min röst blev inte hörd" eller "jag tyckte inte att jag blev hörd och hjälpt av soc" är vanliga förklaringar till varför man väljer att kontakta Barnrättsbyrån.

Att bli hörd – Barn och ungas upplevelser av kontakten med Barnrättsbyrån

Detta avsnitt handlar om hur de barn, ungdomar och vuxna som jag pratat med upplever sin kontakt med Barnrättsbyrån. Diskussionen utgår från hur de barn, ungdomar och vuxna som deltagit i utvärderingen besvarat frågor som knyter an till de tre grundpelarna i Barnrättsbyråns ideologi.

Den första grundpelaren handlar om att Barnrättsbyrån tror på barn. Mer specifikt handlar det om huruvida Barnrättsbyrån lyckas skapa förutsättningar för att barn ska känna att de vill och kan berätta om sina problem och ge uttryck för sina behov. Frågor som ställs för att kunna utvärdera detta mål handlar om huruvida Barnrättsbyrån lyckas att ta emot deras berättelse på ett sätt som gör att barnen känner sig lyssnade på, välkomnade och trodda.

Den andra grundpelaren handlar om att Barnrättsbyrån tycker om barn. I sin programförklaring beskriver Barnrättsbyrån att det handlar om att det är deras ansvar att lägga grunden för relationen mellan dem och barnet och skapa förutsättningar för varma och tillitsfulla relationer.

De frågor som ställs och som är kopplade till detta mål handlar om huruvida barnen och ungdomarna upplever att Barnrättsbyrån kämpade för dem och deras rättigheter var viktiga för Barnrättsbyrån.

Den tredje grundpelaren handlar om att barn gör rätt om de kan och att det är Barnrättsbyråns uppgift att tillsammans med barnen utforska vilka hinder som uppstått. De frågor som ställs för att fånga hur väl Barnrättsbyrån lever upp till detta mål har att göra med om barnen upplever att Barnrättsbyrån kunde hjälpa dem på ett sätt som de förstod och ville ha hjälp med, om de upplever att Barnrättsbyrån är duktiga på sitt jobb och kan ge bra råd och stärka kunskapen om deras rättigheter. Följande diskussion utgår från hur barnen och ungdomarna besvarat dessa frågor där de tagit ställning på en skala mellan 1 (nej, inte alls) till 7 (ja, absolut).

Generellt ger de tillfrågade barnen och ungdomarna Barnrättsbyrån höga betyg när det kommer till hur de upplevt kontakten.

På frågan, *upplever du att Barnrättsbyrån lyssnade på dig?* svarar 88 procent (medelvärde 6,8) ja, absolut. 88 procent (medelvärde 6,7) svarar ja, absolut på frågan *Känner du att Barnrättsbyrån trodde på dig?* och på frågan *Kände du dig välkommen hos Barnrättsbyrån?* svarar 88 procent (medelvärde 6,8) svarar ja, absolut.

När barnen och ungdomarna

ombeds förklara vad det är som gör att de kände sig lyssnade till, trodda på och välkomna har det mycket att göra med det sätt Barnrättsbyrån förhåller sig till dem. Eftersom de barn, unga och vuxna jag pratar med har vänt sig till Barnrättsbyrån för att de inte upplevt sig bli hörda av socialtjänsten och i några fall BUP eller skolan sätter de ofta dessa i kontrast till Barnrättsbyråns arbete:

"Barnrättsbyrån lyssnar mer och dom försöker mer, om det är soc eller polisen eller på sjukhuset, dom säger ja jag förstår, men sen skiter dom i det. Men dom jag har på Barnrättsbyrån, dom bryr sig."

Beskrivningen att "dom bryr sig" är något som går igen när barnen och ungdomarna ombeds förklara vad det är som gör att de känner sig lyssnade till, trodda och välkomnade hos Barnrättsbyrån.

"Barnrättsbyrån liksom tog in och förstod, i stället för att det gick in genom ena örat och ut genom andra liksom. Dom satt och tänkte på det jag sa och visade liksom emotionellt stöd vilket jag aldrig varit med om i vuxen-världen, och då har jag varit hos soc, hos polisen, hos alla liksom."

"Barnrättsbyrån liksom tog in och förstod, i stället för att det gick in genom ena örat och ut genom andra liksom."

Det barnen och ungdomarna

tar upp belyser skillnaden mellan rätten att komma till tals, det vill säga att få ge uttryck för sina åsikter, och rätten att bli hörd.

Flera använder termen "in genom ena örat och ut genom andra" för att beskriva tidigare erfarenheter av att inte bli hörd medan Barnrättsbyrån beskrivs "lyssna noggrant". Bland de barn och unga jag pratar med finns en känsla av att Barnrättsbyrån inte bara lyssnar för att de gör sitt jobb, utan för att de verkligen vill lyssna. Exempelvis säger en pojke att han "snabbt fick en nära kontakt och det kändes direkt att dom förstod vad jag gick igenom och att dom ville hjälpa mig".

Det är också många som beskriver att det gick snabbt att få en personlig relation till de oberoende barnombuden. En ungdom beskriver det som "du har en relation till dom... om du har problem i livet, du kan prata med dom". En annan kille berättar att han upplever att han kan prata med Barnrättsbyrån om "allt", att "dom är som min familj".

Det är dock några som berättar att de inledningsvis känt sig tveksamma till om Barnrättsbyrån skulle hjälpa dem. Denna tveksamhet är främst kopplat till att de tidigare känt sig svikna av socialtjänsten och har svårt att lita på vuxna men att de ändå väljer att ge Barnrättsbyrån en chans.

En pojke uttrycker det som att de oberoende barnombuden har en förmåga att "sätta sig in i barnets situation och se problemet med deras ögon".

De barn och unga jag pratar med berättar att tilliten till Barnrättsbyrån och känslan av att bli trodd kommer när de känner sig "tagen på allvar" och "inte bli dömd" utan "tagen seriöst". Just känslan av att inte bli dömd i kombination med känslan av att bli trodd och litad på upplevs vara väldigt viktig för att barnen ska våga öppna upp sig och känna tillit till Barnrättsbyrån.

"Dom förstod det jag sa, dom försökte göra allting i deras makt, att du får inte känna dig ensam, jag kände att dom litade på mig och då kunde jag säga allting. Då kände jag mig trygg och då kan jag prata om det här. Dom litade på mig och trodde på varenda sak som jag sa."

Ytterligare en aspekt som återkommer när barnen och ungdomarna berättar vad det är som gör att de känner sig lyssnade till och trodda, vilket i sin tur bidrar till att de känner att de kan lita på Barnrättsbyrån, är att de upplevs som uppmärksamma på vad barnen berättar och kommer ihåg vad de säger.

På frågan, *hur det märks att de lyssnar?* säger en tjej "för att dom tog in vad jag sa och liksom hjälpte mig med det, och jag behövde inte ta upp det flera gånger utan dom kom ihåg det". Denna förmåga att komma ihåg vad barnen berättar beskrivs också av de vuxna som jag pratar med.

En förälder beskriver att "dom va väldigt duktiga på att lyfta det han sa tidigare" vilket föräldern menade gjorde att pojken ifråga kände sig sedd och trygg.

Känslan av att bli hörd beskrivs också vara starkt relaterad till barnen och ungdomarnas upplevelse av att deras rättigheter är viktiga för Barnrättsbyrån. På frågan *Upplever du att dina rättigheter är viktiga för Barnrättsbyrån?* svarar 91 procent (medelvärde 6,8) ja, absolut.

När de ombeds berätta mer om denna upplevelse är det många som igen tar upp att Barnrättsbyrån "bryr sig", att de är "engagerade" och "gör det från sina hjärtan". Det finns en känsla av att de oberoende barnombuden inte bara gör det för att det är ett jobb, utan för att de verkligen vill och tycker om barnen.

"Dom tog mig på allvar, jag hörde från dom varje vecka, dom verkligen brydde sig om mig".

"Dom är liksom verkligen engagerad och vill verkligen mitt bästa och skriver till mig. Även fast vi brukar ha samtal på tisdagar så kan vi höras av andra dagar också. Dom frågar hur min ledighet har varit, för jag har varit på permission, dom frågar hur den har varit och är verkligen stöttande."

Att få sms eller samtal som bara handlar om hur barnen och ungdomarna mår uppfattas som särskilt betydelsefullt:

"Ja men dom hade inte bara kontakt med mig när jag behövde hjälp med något utan dom hade kontakt med mig för att lära känna mig också, och liksom, en gång så gick vi bara och åt på en restaurang och dom liksom, bara, inte pratade om nått sånt (som hon behövde ha hjälp med) utan bara för att dom skulle lära känna mig. Så det är inte bara, utan dom försöker verkligen lära känna en, det kändes verkligen bra, en drastisk skillnad från (andra vuxna). Dom tar tid att lära känna en."

Att Barnrättsbyrån tar sig tiden att göra det lilla extra, som att skicka ett sms och fråga hur barnen mår, uppfattas som ett tecken på att de bryr sig både om barnen och deras rättigheter. En tjej säger "dom tog mig på allvar, jag hörde från dom varje vecka, dom verkligen brydde sig om mig".

Flera tar också upp hur Barnrättsbyrån fortsätter att höra av sig till dom efter att deras kontakt formellt är avslutad.

"Dom har kontaktat mig efteråt även fast vi inte har nånting på papper, alltså som dom kan hjälpa mig med, så har dom ändå hört av sig till mig och frågat hur jag mår, det tycker jag är bra."

Barnrättsbyråns fokus på att bygga relationer och det emotionella stödet de erbjuder är för många ett tecken på att de kämpar för deras rättigheter. Flera tar upp att Barnrättsbyrån inte släpper dem när den akuta kris de varit i när de först kontaktat organisationen var över, utan som en tjej uttrycker det "dom följde mig tills allt blev lugnt". På frågan *Upplever du att Barnrättsbyrån kämpade för dig?* svarar 88 procent ja, absolut (medelvärde 6,7).

Många beskriver de som arbetar på Barnrättsbyrån som "eldsjälar" som inte ger upp: "Dom verkligen lyssnar, dom kämpar och kämpar och dom gav inte upp". Flera beskriver hur motgångar mötts med just engagemang:

"Dom gav inte heller upp, dom kontaktade socialtjänsten som sa nej det är inget fel på det familjehemmet, då gav dom inte upp utan då skickade dom ett nytt brev, bokade in ett nytt möte."

"Dom är verkligen med, och är med och pushar, för att få tydliga svar och inte bara jag vet inte. Vad som ska hända med mig, när jag ska flytta, vart jag ska flytta, hur ser planeringen ut och allt sånt. Så dom ligger på."

Ytterligare en aspekt av att bli hörd som även hänger samman med uppfattningen av att Barnrättsbyrån ser barnens rättigheter som viktiga och kämpar för dem är känslan av delaktighet. Majoriteten av de barn och ungdomar berättar att Barnrättsbyrån alltid frågade dem innan de agerade. En ungdom säger att "dom har alltid frågat mig, vad tycker du, hur vill du ha det?" och en annan "dom gör ingenting utan att jag är med och vet vad dom ska göra".

Det är en upplevelse som ingav känslan av att vara den som styr där Barnrättsbyrån delvis innehar positionen som barnets språkrör.

Två tjejer berättar:

"Ja, vi träffades ju innan och pratade och planerade hur det skulle gå till och sen så träffades vi under uppdraget flera gånger, vi träffades, dom träffade mig väldigt ofta... vi pratade och vi planerade så jag kände mig väldigt delaktig för dom tog med mig i allting och det va inte så att dom bestämde utan jag bestämde och dom gjorde det jag tyckte typ, dom liksom förde min röst."

"Dom är verkligen med,
och är med och pushar,
för att få tydliga svar.
Vad som ska hända med
mig, när jag ska flytta,
vart jag ska flytta, hur
ser planeringen ut och
allt sånt."

Vi brukade träffas en timme innan vi skulle åka till socialtjänsten för att vi skulle skriva lite ja men vad vill vi ta upp, till och med i bilen, för jag fick åka med i deras bil, för annars det tar 2 timmar (att komma dit), så då pratade vi också i bilen hur vi ska göra, vilka punkter som känns viktiga för mig, vi repeterade, är det här viktigt för mig, så det inte skulle bli nånting fel... för dom tyckte det jag vill ta upp, det är viktigast, inte vad dom ville ta upp. Dom ville att allting skulle vara mina ord och det jag upplever.

Flera beskriver att det var en stor skillnad att prata med Barnrättsbyrån jämfört med andra vuxna. Ett ord som flera använder för att förklara skillnaden är "drastisk".

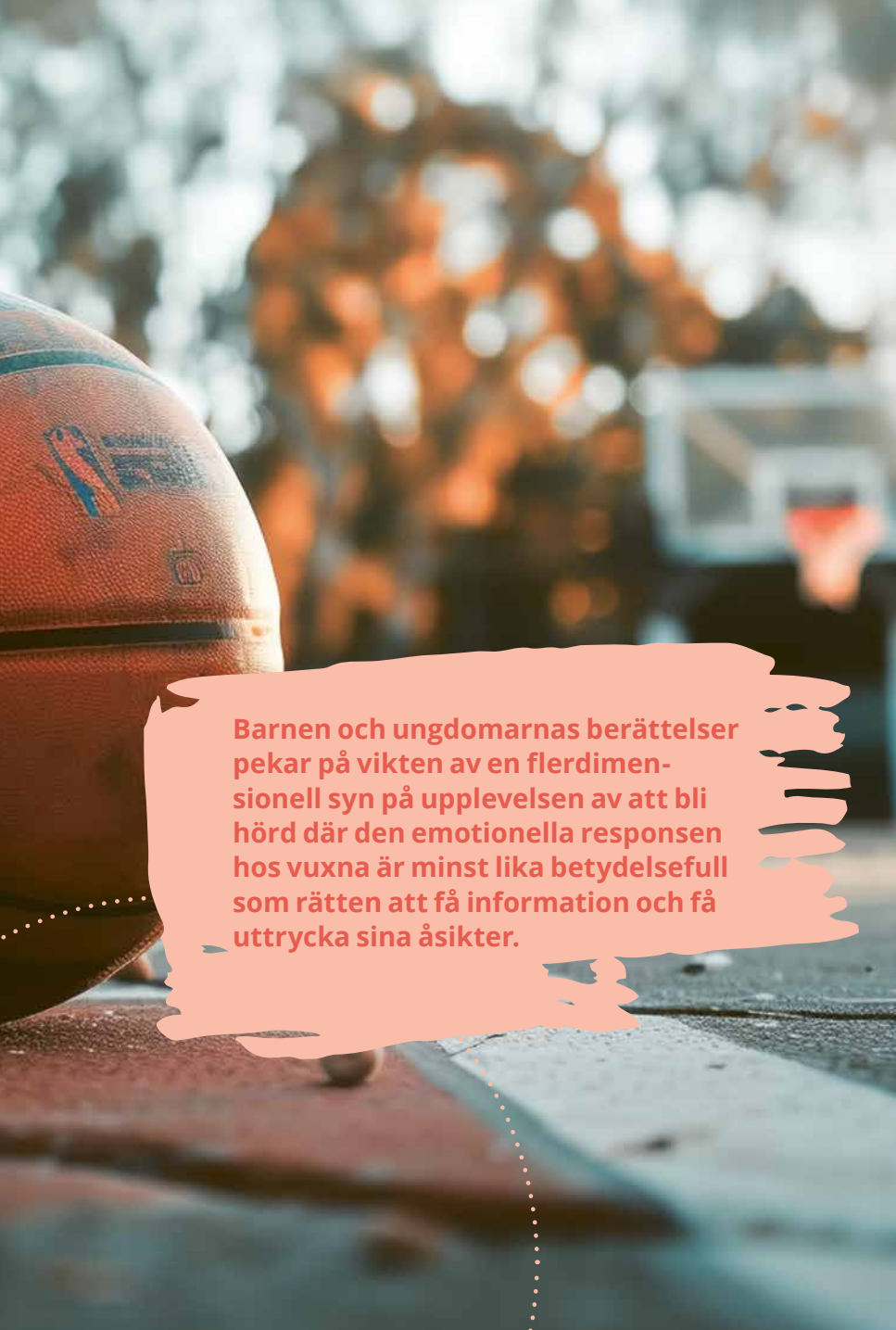
En tjej förklarar:

"Det va såklart bra men det va en drastisk skillnad mot hur andra vuxna har behandlat en. Att dom liksom lyssnade och tog med mig i allt. Det blev väldigt hjälpsamt."

Anledningen till att de upplever en så stor skillnad i Barnrättsbyråns sätt att förhålla sig till dem beskrivs vara att de fokuserar på barnets röst och gör dem delaktiga genom att informera om vilka alternativ som finns, diskutera dessa alternativ med barnen och återkoppla vid eventuella samtal med exempelvis socialtjänst eller andra aktörer som berör barnen.

Sammantaget är det möjligt att konstatera att upplevelsen av att bli hörd sträcker sig långt bortom rätten att komma till tals. Det handlar om att bli lyssnad till genom att de som arbetar på Barnrättsbyrån är uppmärksamma och kommer ihåg detaljer. Att de visar att de tar barnens berättelser på allvar genom att ge emotionellt stöd och att de bryr sig om barnen och deras rättigheter genom att ta barnens perspektiv och hålla dem informerade om vad som händer runt omkring dem. Men också genom att ha återkommande kontakt och göra det lilla extra som att skicka ett sms och höra de mår.

Forskning på vad som brukar betecknas som barn rätt till delaktighet, det vill säga vad som i Barnkonventionen uttrycks som rätten att komma till tals, att bli hörd, ha möjlighet att påverka beslut som berör dem och få information om vad som händer runt i kring dem, har visat att begreppet delaktighet i praktiken ofta reduceras till barns rätt att komma till tals (Wyness 2018; Rennerskog, 2023, se även Lundy, 2012). Barnen och ungdomarnas berättelser pekar på vikten av en flerdimensionell syn på upplevelsen av att bli hörd där den emotionella responsen hos vuxna är minst lika betydelsefull som rätten att få information och få uttrycka sina åsikter.

**Barnen och ungdomarnas berättelser
pekar på vikten av en flerdimen-
sionell syn på upplevelsen av att bli
hörd där den emotionella responsen
hos vuxna är minst lika betydelsefull
som rätten att få information och få
uttrycka sina åsikter.**

Förändring och göra skillnad

De flesta barn, ungdomar och vuxna (88 procent) beskriver att deras situation förändrats till det bättre efter att de varit i kontakt med Barnrättsbyrån. Vissa har inte svarat av den anledning att deras kontakt med Barnrättsbyrån är pågående och ett fåtal (n 3) uppger att deras situation är oförändrad. Begreppet förändring bör dock betraktas i vid bemärkelse då de barn, unga och vuxna jag pratar med i vissa fall uppger att deras situation har förändrats till det bättre även om deras situation konkret inte förändrats. Exempelvis kan upplevelsen av förändring vara mer emotionellt förankrad och kopplad till känslan av att de oberoende barnombuden "gjorde allt dom kunde" eller att ha blivit lyssnad till och tagen på allvar.

De flesta, 67 procent, (medelvärde 6,9) svarar ja, absolut på frågan, *Kunde Barnrättsbyrån hjälpa dig på ett sätt som du förstod?* och 75 procent (medelvärde 6,6) svarar ja, absolut på frågan, *Hjälpte Barnrättsbyrån dig med saker som du ville ha hjälp med?* Enbart en individ har svarat absolut inte och beskriver att hen inte upplevde vare sig en förändring eller en känsla av att Barnrättsbyrån kämpade för hens rättigheter. Denna person berättar att hen upplevde att Barnrättsbyrån var trevliga och hen kände sig välkommen och inledningsvis hade väldigt höga förhoppningar på vad Barnrättsbyrån kunde åstadkomma:

"Jag blev besviken för det blev inte som jag hoppades. Jag hade väldigt mycket hopp, och så blev det inte så det va väldigt mycket besvikelse och jag mådde väldigt dåligt efter det där, den besvikelsen tog över mig kan man säga."

88%

Beskriver att deras situation förändrats till det bättre efter att de varit i kontakt med Barnrättsbyrån.

Vad denna ungdom hade önskat var att Barnrättsbyrån hade kunnat "sätta mer press" på socialtjänsten vilket resulterade i en oerhörd besvikelse när inte detta gick. Andra tycks ha en större förståelse för vad Barnrättsbyrån kan och inte kan göra:

"Ja för Barnrättsbyrån kan ju inte komma och bestämma och göra en ny planering, men dom ligger på och pratar med (Socialtjänsten) och verkligen ligger på att det ska bli så bra som möjligt, dom gör liksom det dom kan."

Det är således av största vikt att Barnrättsbyrån initialt är tydliga med vad de kan göra och vilka begränsningar de har för att minska risken för de barn och ungdomar vars behov de inte fullt kan möta inte resulterar i besvikelse och ökad misstro mot vuxna. Som framgått ovan beskriver dock majoriteten av de barn, ungdomar och vuxna jag pratar med att de fått den hjälp de behöver och många har också en förståelse för hur Barnrättsbyrån arbetar. Med andra ord tycks känslan av att de obereonde barnombuden gör vad de kan i vissa fall vara tillräcklig för att barnen och ungdomarnas situation ska upplevas förändrad.

Det kan handla om att hjälpa till att skriva ansökningar, få hjälp med att överklaga beslut eller göra orosanmälningar. Likaså nämns återigen det emotionella stödet barn upplever att de får från sina barnombud som en viktig aspekt i att uppleva förändring.

Många beskriver dock konkreta förändringar som är starkt förknippade med den kunskap barnen, ungdomarna och Barnrättsbyrån innehar.

På frågan *Upplever du att dom som jobbar på Barnrättsbyrån har mycket kunskap och är duktiga på sitt jobb?* svarar 88 procent svarar ja, absolut (medelvärde 6,6). På frågan *Kunde Barnrättsbyrån ge bra råd om vad du kan göra?* 75 procent svarar ja, absolut (medelvärde 6,4).

Eftersom majoriteten av de jag pratar med har kontaktat Barnrättsbyrån för att de inte blivit hörda av socialtjänsten är det också många som berättar om en förändring i kontakten med sin socialtjänsthandläggare när Barnrättsbyrån kom in i bilden. Vanligt förekommande beskrivning är att "socialtjänsten ändrade personlighet och karaktär", "det blev som en helt annan ton på samtalet när Barnrättsbyrån var med" och att "socialtjänsten lyssnade mer och kunde höra min röst mer än vad dom gjorde innan" när Barnrättsbyrån var närvarande.

På frågan, *vad de barn, unga och vuxna jag pratar med tror är anledningen till att det blir så stor skillnad?* är svaret att Barnrättsbyrån har kunskap om regelverket och att de tror att socialtjänsten "vet att de gör fel" och "det är klart när soc ser att jag har kontaktat vuxna som är utbildade och kan regler så blir de lite mer pushade". Barnens och ungdomarnas röster upplevs inte ensamma vara tillräckliga, men beskrivs ges legitimitet genom Barnrättsbyrån.

En flicka beskriver följande:

"Socialtjänsten skrev ner när jag va själv där men dom lyssnade inte, det va in genom ena örat och ut genom andra. Medan när Barnrättsbyrån va med mig då kände dom det här är nånting allvarligt, då måste vi sitta och lyssna."

En annan beskriver att hennes rätt att få vetskap om beslut som tas om hennes framtid plötsligt tillgodoseddes när Barnrättsbyrån var med på hennes möten med socialtjänsten:

"Jag tog kontakt med Barnrättsbyrån så hade min soc inga planer alls så fort Barnombuden pratade med soc så hade dom plötsligt planer... Ja tillslut så förstod socialtjänsten att jag hade rätt till såna grejer, att Barnrättsbyrån gjorde orosanmälningar för att det inte va så bra på familjehemmen och då fick jag flytta hem igen."

Uppfattningen hos de barn och unga jag pratar med är att socialtjänsten inte lyssnar på dem för att, som en tjej uttrycker det "jag är barn" och att det krävs vuxna med kunskap om lagar och regler och som "kan språket" för att deras röster ska bli hörda. Just vikten av att kunna uttrycka sig "rätt" är något som är återkommande i barnens berättelser. Någon beskriver det som att "Barnrättsbyrån vet hur dom ska prata så att socialtjänsten förstår mig".

Flera beskriver också hur de genom sin kontakt med Barnrättsbyrån själva lär sig att uttrycka sig på ett sätt som gör att de i högre utsträckning kan göra sig hörda i kontakten med socialtjänsten. En tjej berättar att hon märkt en stor attitydförändring hos socialtjänsten när Barnrättsbyrån varit närvarande, men att hon sen fick öva på att prata med socialtjänsten själv. På frågan, *hur det var att träffa socialtjänsten själv?* berättar hon följande:

"Det va inte så kul för då kom ju den här attityden tillbaka liksom. Men samtidigt har jag liksom, med deras hjälp liksom fått lära mig hur jag ska hantera det och hur jag ska svara, så det är ändå bättre, även om det är en dålig attityd är det ändå bättre än innan... det hjälper mig fortfarande för jag vet nu."

Detta är ett illustrativt exempel på hur själva kontakten med socialtjänsten inte förbättrats av Barnrättsbyråns insats, men att ungdomen i fråga trots det upplever en stor förändring för att hon själv lärt sig hur hon ska uttrycka sig för att i högre utsträckning få tillgång till sina rättigheter.

Många uppger också att de lärt sig mycket om sina rättigheter av sin kontakt med Barnrättsbyrån. 69 procent (medelvärde 6,3) svarar 'ja, absolut' på frågan, *Upplever du att du har bättre kunskap om dina rättigheter efter att ha varit i kontakt med Barnrättsbyrån?*

De flesta jag pratar med berättar att det va i kontakten med Barnrättsbyrån som de först fick reda på vad de har rätt till. Upplevelser i termer av "det va när jag pratade med Barnrättsbyrån som jag fick reda på vilka rättigheter jag har i Sverige" och "dom (socialtjänsten) tänker såhär, du kan inte regler, då visar dom inte heller. Barnrättsbyrån, dom visar verkligen vilka rättigheter och regler som finns. Det är så stor skillnad", är vanligt förekommande.

Vad utmärker ett oberoende barnombud och barnrättsbyråns oberoende ställning?

När jag frågar de barn och unga som deltar i utvärderingen vad som utmärker ett oberoende barnombud är det många som först svarar "att de lyssnar" och "de bryr sig verkligen".

När vi fortsätter prata om hur barnombud och Barnrättsbyrån skiljer sig från andra de varit i kontakt med är det flera som uttrycker sig i termer av "de jobbar verkligen för barns rättigheter". Som beskrivits ovan i avsnittet bakgrundsfrågor är de barn och unga jag pratat med på flera sätt oerhört resursstarka i den mening att de aktivt sökt hjälp.

Några barn berättar att de själva ringt en mängd olika myndigheter som Barnombudsmannen och Inspektionen för vård och Omsorg (IVO) men även organisationer som Barnens rätt i samhället (BRIS). De berättar om frustrationen när de får höra att ingen av dessa har möjlighet att ta sig an individuella ärenden utan i stället informerade dem om vilka rättigheter de har. En tjej säger "dom sa ju bara vad jag hade för rättigheter men det va ingen som kunde hjälpa mig" och en annan "det lät så bra när alla pratade, men vad ska jag göra av det?".

Flera uttrycker sig i termer av att "om Barnrättsbyrån inte hade funnits hade jag inte fått någon hjälp" eller "hade vi inte fått kontakt med Barnrättsbyrån hade vi fortfarande stått och stampat". Även vuxna beskriver frustrationen de upplevt när de ringt runt hos olika myndigheter och organisationer, men där de fått svaret att ingen har kunnat driva ärendet. En familjehemsförälder säger "jag ville ju bara att dom skulle lyssna på honom. Höra hans ord".

Möjligheten att driva individ-ärenden är med andra ord en av de faktorer som utmärker de oberoende barnombuden. En annan är att de upplevs ta barnets perspektiv. En familjehemsförälder förklarar sin syn på Barnrättbyrån:

"Det som verkligen utmärker Barnrättsbyrån är att dom ofrånkomligt står på barnets sida, i allt hela tiden. Det finns ingen annan som, dom tar inget annat perspektiv, dom har varit super-tydliga mot oss vuxna att vi hör vad ni säger men nu ska vi prata med pojken. Och har aldrig agerat på nånting som inte är direkt ifrån honom. Det är dom kanske få förunnade att kunna göra, andra behöver kanske ta hänsyn till, ja det är lagar och förordningar och processer."

Denne familjehemsförälder menar att det är Barnrättsbyråns oberoende ställning som gör att de kan agera enbart utifrån barnets behov, vilket i hennes mening gör dem mer trovärdiga.

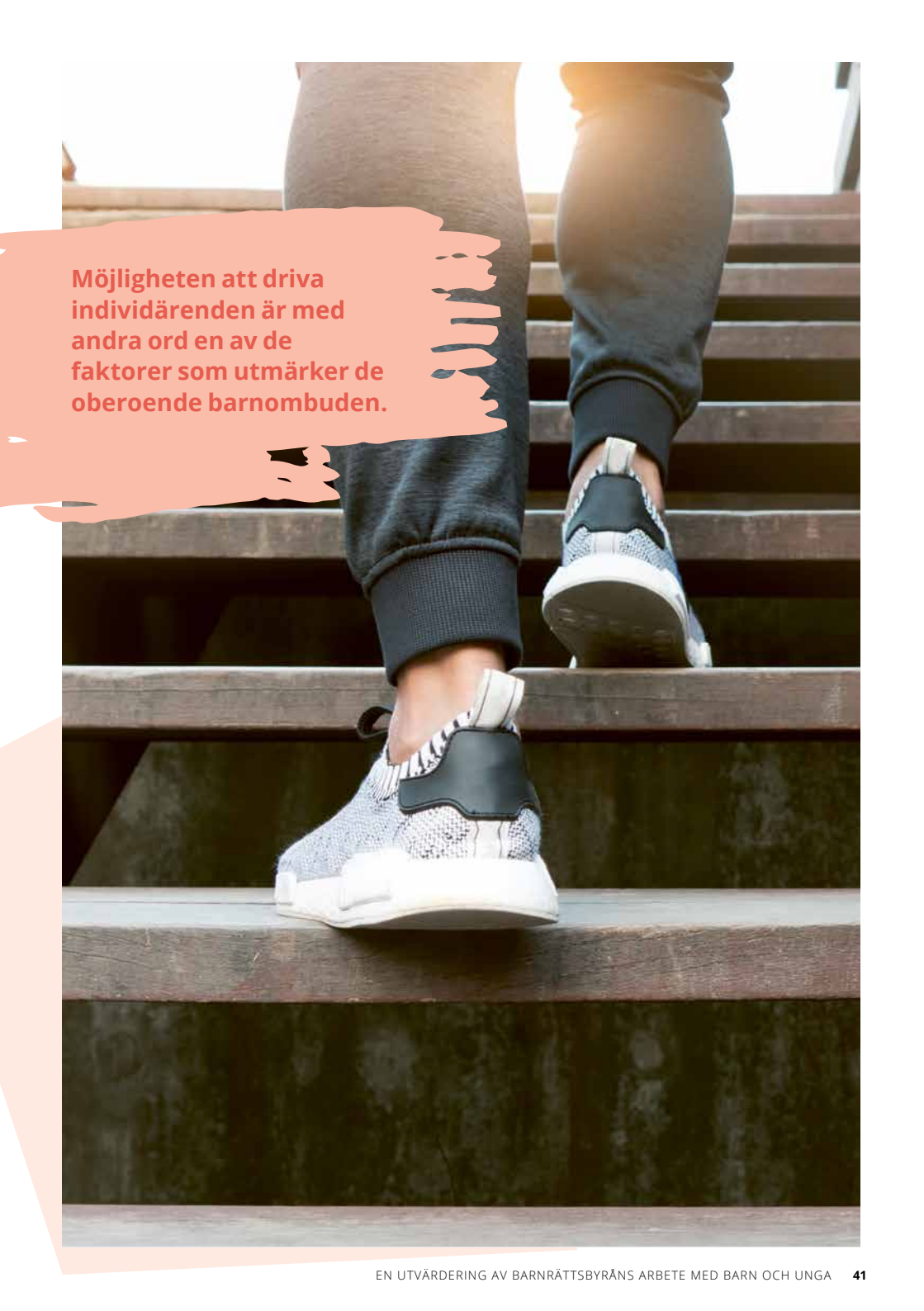
"Barnrättsbyrån har alltid kunnat haft grunden i vad vill pojken och bara agerat på det. Vilket också gör att de kan agera mer och va en trovärdig röst. Det finns ingen annan påverkan, det finns ingen egen agenda."

Flera barn och unga beskriver de oberoende barnombudens förmåga att "se problemet med mina ögon". En ung tjej är dock nogga med att understryka att Barnrättsbyrån inte tar någons "sida": "alltså dom är ju opartiska. Men dom förstod min sida. Dom gav det förståelse och utrymme". Det är tydligt att det är i kontakten med Barnrättsbyrån som många för första gången upplever att vuxna tar deras berättelser på allvar och försöker förstå deras situation utifrån deras perspektiv. Att sätta sig in i barnets perspektiv är för många nära sammankopplat med förmågan att bekräfta barnens och ungdomarnas upplevelser emotionellt:

En tjej beskriver:

"Dom va liksom emotionellt med, dom satte sig in i mitt perspektiv. Men dom satte sig in i mitt perspektiv och förstod va mitt problem va och vad jag kände. Inte vad allt annat sa utan vad jag sa... dom ville ju bara veta mitt perspektiv. "

Att ta barnets perspektiv innebär med andra ord att även ta ett emotionellt och relationellt ansvar.

Möjligheten att driva individärenden är med andra ord en av de faktorer som utmärker de oberoende barnombuden.

”Den ena var jurist och den andra va före detta socialsekreterare så att hon som var socialsekreterare, före detta, hon hade ju koll på systemet och den andra hade ju koll på juridik, vad jag hade rätt till och inte rätt till”

”Deras jobb (är) mer brett än andra, de kunde lätt ta kontakt med alla, socialtjänst och skola”. Flera barn och vuxna beskriver också de oberoende barnombudens breda kunskap som utmärkande: ”Den ena var jurist och den andra va före detta socialsekreterare så att hon som va socialsekreterare, före detta, hon hade ju koll på systemet och den andra hade ju koll på juridik, vad jag hade rätt till och inte rätt till”.

En ytterligare aspekt som tas upp som utmärkande är Barnrättsbyråns breda kontaktnät. Flera beskriver hur de fått hjälp att komma i kontakt med exempelvis psykologer och advokater och att Barnrättsbyrån på så sätt fungerar som spindeln i nätet.

Andra faktorer som nämns är att Barnrättsbyrån breda arbetssätt gör att de kan möta barns behov med en stor flexibilitet. Någon beskriver att Barnrättsbyrån ”är inte lika fyrkantig” som andra hon varit i kontakt med.

En annan tjej berättar att hur hennes familj var tvungen att byta både bostad och kommun upprepade gånger under en kortare tidsperiod vilket även innebar byte av skola och socialtjänst och beskriver hur Barnrättsbyrån kunde hålla kontakt med samtliga inblandade:

En kille berättar att deras kontaktnät är betydelsefullt, inte bara i termer av att få hjälp, utan också för känslan av att bli sedd och tagen på allvar: ”Dom tar dig seriöst, och inte säger det här får du fixa själv. Dom tar det seriöst och sen har dom kontakter med andra organisationer eller personer som jobbar med den delen”.

Ytterligare en aspekt som tas upp när barnen och ungdomarna ombeds beskriva vad som utmärker Barnrättsbyrån och skiljer dem från andra organisationer eller myndigheter de varit i kontakt med är de aktiviteter som organisationen anordnar. Särskilt för barn och unga som kommit till Sverige som ensamkommande, eller som inte har ett stort nätverk har Barnrättsbyrån blivit en trygg plats att återvända till och träffa nya vänner.

På frågan, *varför hon deltar i Barnrättsbyråns sociala aktiviteter?* säger en tjej helt enkelt "jag känner mig trygg med dom". Men det handlar också om aktiviteter där barn och unga bjuds in av Barnrättsbyrån för att prata med företrädare för andra organisationer, myndigheter, politiker eller forskare. Flera beskriver att Barnrättsbyrån på så vis skapar en plattform där barnen får känna sig betydelsefulla och göra sina röster hörda: "det är jätteviktigt, man känner sig hörd och man känner sig delaktig i samhället... dom träffarna tycker jag jättemycket om".

Sammantaget går det att säga att upplevelsen av vad som utmärker de oberoende barnombuden och Barnrättsbyråns oberoende ställning på många sätt går ihop. Det handlar dels om Barnrättsbyråns förmåga att driva individärenden, dels deras förmåga att sätta sig in i och driva barnen och ungdomarnas perspektiv, både på individ och gruppnivå.

Detta möjliggörs av Barnrättsbyråns breda kunskap och kontaktnät som bidrar till ett flexibelt arbetssätt, ger tyngd till barnens perspektiv och skapar en plattform för demokratiskt deltagande som har möjlighet att stärka barnens anknnytning till samhället.

Utmaningar

I detta avsnitt presenteras ett antal utmaningar som identifierats. Som framgått ovan är de barn, ungdomar och vuxna i hög grad mycket nöjda med Barnrättsbyråns arbete, men i vissa delar finns förbättringspotential.

Ökad kunskap om samhället

Den första utmaningen som identifierats handlar om Barnrättsbyråns förmåga att bidra till ökad kunskap om hur samhället fungerar och kontakter vid framtida behov av hjälp.

På frågan *Har din kontakt med Barnrättsbyrån gjort att du förstår mer om hur samhället fungerar?* svarar 44 procent ja, absolut (medelvärde 5,6) och 69 procent svarar ja, absolut (medelvärde 5,9) på frågan *Upplever du att Barnrättsbyrån har lärt dig mer om vem du ska prata med om du behöver hjälp i framtiden?*

I jämförelse med svaren på övriga frågor skattar barnen och ungdomarna här något lägre. En del har svårt att förstå vad som menas med 'samhället' men berättar att de lärt sig mer om hur socialtjänsten fungerar och vilka rättigheter de har och inte har.

Några tar dock upp att de tidigare haft en rädsla för att vända sig till socialtjänsten av den anledning att de hört rykten att socialtjänsten tar barn, men att de efter sin kontakt med Barnrättsbyrån förstått att så inte var fallet. När de kommer till frågan om de vet vilka de ska vända sig till om de behöver hjälp i framtiden svarar många Barnrättsbyrån. Det finns en tydlig misstanke mot framför allt socialtjänsten, vilket inte är oförståeligt då många av dessa barn och unga vänt sig till Barnrättsbyrån då de inte blivit hörda av just socialtjänsten.

Tillit till vuxna och samhällssystemet

Den andra utmaningen som identifieras handlar om tilliten till omsorgssystemet, främst socialtjänst samt skola. Barnrättsbyrån har som mål att öka barnens tillit till vuxenvärlden och hjälpa barn tillbaka in i systemet. Många barn uttrycker som nämnt en misstro mot framför allt socialtjänsten "Jag kommer aldrig lita på dom igen".

En tjej beskriver hur hon vänt sig till socialtjänsten för att få hjälp att lämna sin familj där hon blev utsatt för fysiskt och psykiskt våld men att socialtjänsten inte hade trott henne, vilket i sin tur bidragit till att hon inte längre känner någon tillit:

"Man söker, varifrån kan jag få hjälp om jag är ensam utan föräldrar, då står det hela tiden, vänd dig till socialen, vänd dig till socialen, då hoppas man att dom kan hjälpa. Men sen när dom inte hjälper då finns inget hopp, då tappar man också tillit."

Att bygga upp tillit till det omsorgssystem som svikit dessa barn är givetvis inte en enkel uppgift och flera familjehemsföräldrar tar upp detta som en utmaning även för dem själva. Hur ett tillitsskapande skulle gå till är det inte någon som direkt kan svara på men en kille tar upp att han gärna hade velat ha en ursäkt från socialtjänsten för hur han blivit behandlad. Några tar dock upp Barnrättsbyråns ovan nämnda aktiviteter som betydelsefulla för att känna en anknytning till samhället och organisationens breda arbetsätt och kontaktnät skulle därmed kunna användas i tillitsskapande syfte. Att barnen och ungdomarna har en stor tillit till de oberoende barnombuden är i sig positivt då de lär sig att det finns vuxna som kan hjälpa dem.

Svårigheter att arbeta med små barn eller barn som har svårt att uttrycka sig

Den tredje utmaningen handlar om Barnrättsbyråns förhållningssätt till barn som är mycket unga eller av någon anledning inte kan prata för sig själva och inte har en vårdnadshavare som har vilja eller förmåga att stötta barnet i kontakten med Barnrättsbyrån. Det efterfrågas i ett fall en plan för hur Barnrättsbyrån ska arbeta med mycket unga barn, men det finns även en generell förståelse hos familjehemsföräldrar för att detta är förknippat med svårigheter då Barnrättsbyrån arbetar på uppdrag av barnen själva och därmed måste kunna skapa sig en uppfattning om barnets vilja. Det framgår också att de barn som är i kontakt med Barnrättsbyrån är mycket resursstarka, har ett starkt driv och en tro på att en förändring är möjlig. Särskilt barn som är placerade utanför hemmet med begränsad tillgång till telefon och stöd från vuxna måste vara oerhört uthålliga och drivna för att både initiera kontakt med Barnrättsbyrån, och upprätthålla den.

Ökad kunskap om Barnrättsbyrån och fler kontor

Den fjärde utmaningen som identifieras är något de flesta barn, unga och vuxna uppger som svar på frågan, *om det finns något Barnrättsbyrån skulle kunna göra annorlunda?* Många barn och unga tar upp att de önskar att Barnrättsbyrån syntes mer, dels i media, dels i skolor så att fler barn och unga fick vetskap om organisationen. Det handlar både om vikten av att sprida kunskap om organisationen, och om kunskap om vilka utmaningar som de unga som har kontakt med Barnrättbyrån möter. En tjej förklarar:

"Det är ju inte alla som går in på deras sida, att man skulle kunna få deras nyheter på andra sidor också, så att folk kan hitta dom och att allmänheten också får veta vad vi ungdomar går igenom. För våra röster brukar tystas ner ute i det allmänna livet."

Några säger också att de önskar att de kunde finnas på fler platser för att fler barn och unga ska kunna få hjälp och träffa sina oberoende barnombud i person i stället för att ha digitala möten.

Slutsats och diskussion

DEL 3

Slutsats och diskussion

Syftet med denna utvärdering har varit att låta barn och unga berätta om sina upplevelser av Barnrättsbyrån.

Fokus ligger dels på hur de upplever sig ha blivit bemötta, hjälpta och informerade om sina rättigheter och om deras situation har förändrats av kontakten med Barnrättsbyrån. Fokus ligger också på vad som utmärker de oberoende barnombuden i jämförelse med andra vuxna och vad som utmärker Barnrättsbyrån som oberoende organisation. I detta avsnitt diskuteras enkätsvaren och intervjuerna i relation till Barnrättsbyråns ideologiska grund och tidigare forskning.

Generellt får Barnrättsbyrån mycket höga betyg. Barnen och ungdomarna känner sig i hög grad välkomna, lyssnade till och trodda. De upplever i hög grad att Barnrättsbyrån kämpade för dem, att deras rättigheter är viktiga för organisationen och att Barnrättsbyrån har en bred kunskap. Majoriteten upplever även att deras situation har förbättrats genom deras kontakt med organisationen.

De senaste utvärderingarna av Barnrättsbyråns arbete genomfördes 2018 med liknande resultat – även då uppgav barnen och ungdomarna att de var mycket nöjda med sin kontakt med Barnrättsbyrån.

Den största skillnaden från 2018 års utvärdering är barnens och ungdomarnas anledning till att söka hjälp hos Barnrättsbyrån. I utvärderingarna från 2018 handlade det främst om boendesituation och stöd i asylprocessen då många var ensamkommande barn. I denna utvärdering handlar det om att barn och unga inte upplever sig hörda i sin kontakt med omsorgssystemet och då främst socialtjänsten, samt i några fall skolan. På vilket sätt barnen och de unga inte blir hörda varierar. Det kan handla om barn och unga som är placerade utanför hemmet och inte får information om vad som ska hända med dem. För en del handlar det om att de utan att bli informerade plötsligt flyttas till ett nytt familjehem, och för andra att de inte blir trodda och tagna på allvar när de berättar om övergrepp i hemmet eller dåligt mående.

Följande diskussion kommer därmed att utgå från barnens upplevelse av att bli hörda. Det handlar dels om upplevelsen av att bli hörd i relation till Barnrättsbyrån som organisation, dels i relation till upplevda förändringar av barnets situation efter sin kontakt med Barnrättsbyrån.

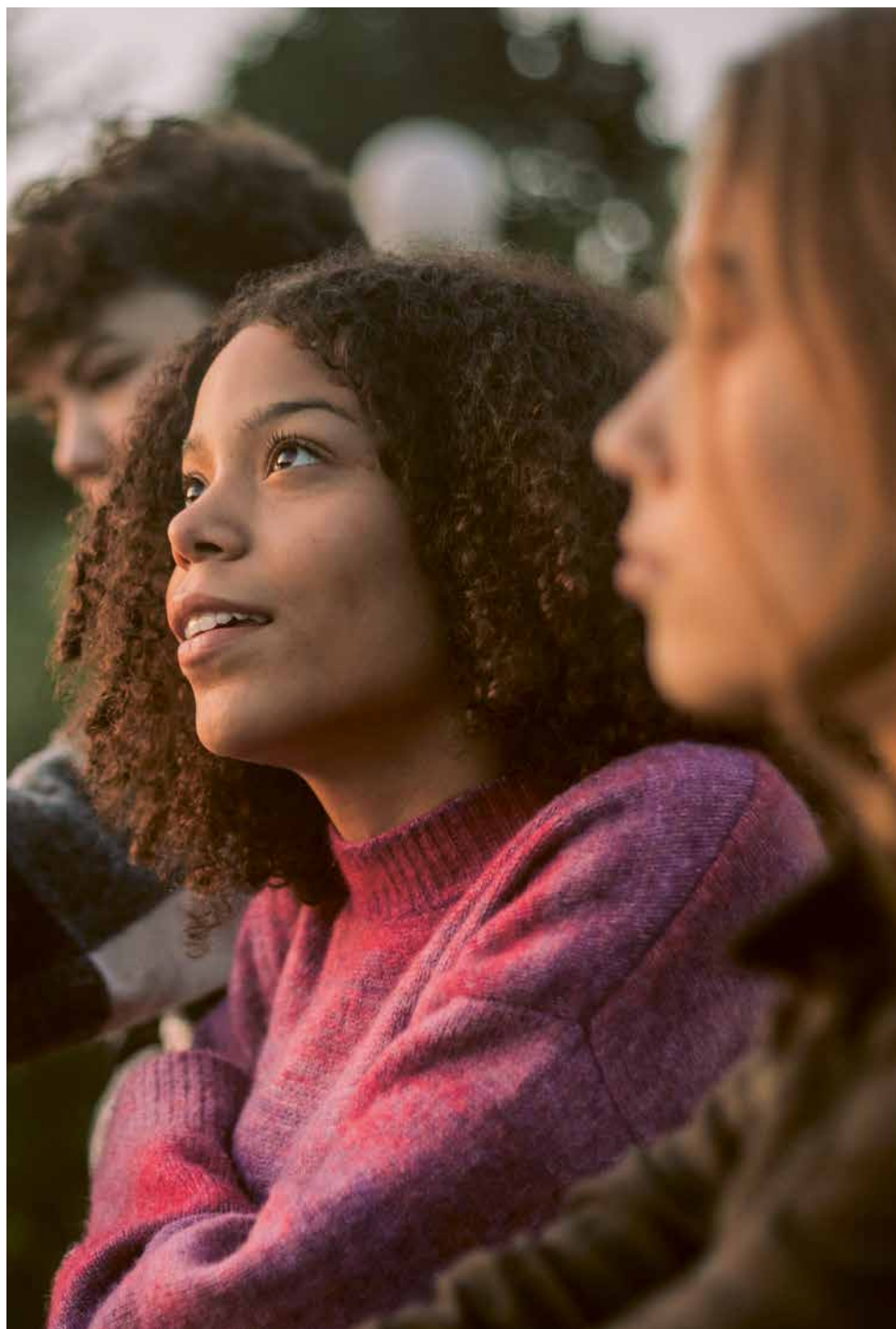
Utgångspunkten för diskussionen är Barnrättsbyråns ideologiska grund. I sin programförklaring beskriver Barnrättsbyrån att de

- **1.** Tror på barn och att det är Barnrättsbyråns uppgift att skapa förutsättningar för berättandet, att de
- **2.** Tycker om barn och att det är Barnrättsbyråns ansvar att lägga grunden för relationen och slutligen att
- **3.** Barn gör rätt om de kan och att det är vuxnas ansvar att skapa förutsättningar för att barn ska kunna göra rätt.

Vi tror på barn

Resultaten visar att samtliga jag talar med upplever sig i hög grad trodda och lyssnade på i sin kontakt med Barnrättsbyrån. Flera berättar att det är första gången de känner sig tagna på allvar och beskriver en känsla av att de som arbetar på Barnrättsbyrån verkligen lyssnar på dem. Det handlar om att de oberoende barnombuden emotionellt bekräftar barnens och ungdomarnas berättelser, är uppmärksamma och kommer ihåg vad de berättar och har en förmåga att se barnets behov utifrån barnets perspektiv. Här ställs Barnrättsbyråns sätt att lyssna i kontrast med andra vuxna, främst socialtjänsten, vilket även belyser skillnaden mellan rätten att komma till tals, det vill säga att få möjlighet att ge uttryck för sina åsikter, och rätten att bli hörd, vilket i Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 innebär att bli tagen på allvar och noggrant lyssnad till. Majoriteten beskriver också att de görs delaktiga i Barnrättsbyråns arbete, att Barnrättsbyrån inte gör någonting utan att fråga dem och att de är noga med att det är barnens röster som ska styra vad som sägs och görs.

Vi tycker om barn

Även här visar resultatet att Barnrättsbyrån tar ansvar för att relationen präglas av värme och tillit. Majoriteten av barnen och ungdomarna upplever att Barnrättsbyrån bryr sig om dem, är engagerade, vill deras bästa och kämpar för dem. De beskriver ett engagemang som tar sig uttryck genom att personalen på Barnrättsbyrån gör lite mer än vad barnen upplever att jobbet kräver. Att de oberoende barnombuden frågar hur de mår, att de bryr sig om att lära känna dem och kan skicka sms och fråga hur helgen varit. Men det handlar också om känslan av att Barnrättsbyrån vid motgångar försöker hitta nya lösningar för att hjälpa, att de vänder och vrider på alla stenar och inte ger upp innan de testat allt. Att det i några fall inte lett till en konkret förändring förtar i de flesta av dessa fall inte känslan av att Barnrättsbyrån kämpat för dem eller bryr sig om deras rättigheter. För att barnen ska ha denna upplevelse krävs det dock att Barnrättsbyrån är tydliga med vad de kan göra och vad som ligger utanför deras förmåga och roll.

Barn gör rätt om de kan

Barnrättsbyrån ansvarar att skapa förutsättningar för barn att göra rätt, stämmer även den i hög grad med resultaten. Majoriteten upplever att Barnrättsbyrån har skapat förutsättningar för att barnen tillsammans med de oberoende barnombuden ska kunna identifiera och i bästa fall överkomma hinder.

De flesta barnen upplever att de fått hjälp på ett sätt som de förstått, vilket är relaterat till ovan beskrivning av att de gjorts delaktiga och fått vara med och styra vad som görs. Likaså upplever de flesta att de fått hjälp med det de ville ha hjälp med, och framför allt att Barnrättsbyrån gjort allt de kunnat. Barnen upplever också att Barnrättsbyrån har en bred kunskap, om omsorgssystemet och vilka lagar och regler som gäller, liksom om barnens rättigheter och att de själva fått lära sig mer om vilka rättigheter de har.

Sammantaget går det att

konstatera att Barnrättsbyråns ideologiska grund speglar de olika dimensioner som tillsammans utgör upplevelsen att bli hörd. Denna uppfattning om vad det innebär att bli hörd sträcker sig längre än den praxis som i allmänna ordalag kommit att kallas för delaktighet. Med begreppet delaktighet avses dels rätten att komma till tals och bli hörd, att bli tagen på allvar och att få information om vad som händer runt omkring en, liksom möjligheten att påverka beslut som tas som påverkar barnets situation (Hammarberg, 1990).

Det som gör att Barnrättsbyråns arbetssätt sträcker sig bortom den traditionella förståelsen av delaktighet är organisationens fokus på den relationella aspekten. Det vill säga vad som av barnen och ungdomarnas beskrivs som de oberoende barnombudens förmåga att visa att de "verkligen bryr sig" och att de litar på barnen, respekterar dem och erbjuder emotionellt stöd. Denna upplevelse beskrivs av några som det absolut viktigaste för att de ska känna sig hörda, våga öppna upp sig och det som gjort mest skillnad.

Det är tydligt att Barnrättsbyrån för dessa barn fyller en viktig funktion. Att ha ett oberoende barnombud innebär för barnet att ha en vuxen person med bred kunskap som tar barnets perspektiv och hjälper till att göra barnets röst hörd enligt alla de olika dimensioner som presenterats ovan. Barnrättsbyråns flexibla arbetssätt, som grundar sig i en gedigen kunskap om lagar och regler, om samhällssystemet och relationellt arbete som utförs på uppdrag av barn, speglar på många sätt vad filosofen Nancy Fraser (2011) menar utgör den centrala idén med rättvisa, det vill säga jämlikt deltagande.

Med jämlikt deltagande menas att individer, i detta fall barn och ungdomar, ses som fullvärdiga medlemmar av en gemenskap där de har möjlighet att delta som jämlikar i mötet med andra människor, i detta fall personal på Barnrättsbyrån.

Denna form av jämlikt deltagande är en motvikt till vad som tycks vara en strukturella orättvisa som möter barn och ungdomar inom det traditionella omsorgssystemet. I likhet med filosofen Nancy Fraser (2011) förstås här orättvisa som ett uttryck för skillnader i livsvillkor och förutsättningar som har grund i det faktum att barn som kommer i kontakt med omsorgssystemet är just barn, och från socialt och ekonomiskt utsatta positioner.

Alla barn som kommer i kontakt med omsorgssystemet delar givetvis inte dessa erfarenheter av att inte bli hörda. Forskningen på området är dock enig; barn i utsatta positioner har begränsade möjligheter att bli hörda och få sina rättigheter realiserade (Björkhagen Turesson, and Staaf, 2023; Holappa and Leviner, 2022; Lind, 2020; Lundberg and Lind, 2017; Näsman, 2019; Rennerskog, 2023). Värt att lyfta är det problematiska i att majoriteten av barnen och ungdomarna berättar att de oberoende barnombudens närvaro förändrar omsorgssystemets och skolans förhållningssätt till dem.

Det som gör att Barnrättsbyråns arbetssätt sträcker sig bortom den traditionella förståelsen av delaktighet är organisationens fokus på den relationella aspekten. Det vill säga vad som av barnen och ungdomarnas beskrivs som de oberoende barnombudens förmåga att visa att de "verkligen bryr sig" och att de litar på barnen, respekterar dem och erbjuder emotionellt stöd.

Flera barn berättar hur företrädare för omsorgssystem och skola ändrar karaktär och blir mer tillmötesgående och om rättigheter som bli tillgängliga när Barnrättsbyrån kommer in i bilden.

Det är i sig ett tecken på att barns status som rättighetsbärare är låg, att deras röster och erfarenheter ges legitimitet först när utbildade vuxna är närvarande. Detta innebär dock att Barnrättsbyrån med sitt arbete har möjlighet att bidra till en förändring av institutionaliserade föreställningar om utsatta barns och ungdomars positioner i samhället. I många fall har Barnrättsbyråns arbete lett till långvariga förändringar men i vissa fall har förändringarna försvunnit när organisationen är ute ur bilden. Att bedriva en systematisk uppföljning under en längre period kan därmed vara av intresse för Barnrättsbyråns framtida arbete för att identifiera om och hur de kan arbeta för att undvika sådana tillbakagångar.

För att möjliggöra jämlikt deltagande för barn och ungdomar i utsatta positioner krävs förändring av sociala och politiska strukturer som hindrar ett sådant deltagande. Sammantaget pekar resultaten på att Barnrättsbyrån fyller en viktig funktion i detta arbete. Dels genom att utifrån barnens och ungdomarnas perspektiv driva individärenden, dels genom att jobba för att barns och ungas röster hörs av representanter för samhällssystemet, inklusive den politiska makten.

Barnrättsbyråns förhållningssätt till barn, som enligt barnen själva genomsyrar kontoret i Stockholm såväl som kontoret i Umeå, kan således tjäna som en inspiration för organiseringen av samhällets institutioner så att barn och ungdomar har möjlighet att delta på så lika villkor som möjligt i mötet med vuxna i det samhällssystem som är till för att stödja dem.

Jonna Rennerskog

fil. Dr. i Kriminologi.

Hennes forskning handlar om rättslig reglering av barns sociala utsatthet, tillgång till rättvisa och spänningar mellan kollektiva och individuella intressen.

Referenser

DEL 4

Referenser

Björkhagen Turesson, A., & Staaf, A. (2023) 'How are children's rights to housing, safety and protection implemented in practice in Malmö?'. *Nordic Social Work Research*, 13(2), 280-292.

Daly, A (2018) *Children, autonomy and the courts: Beyond the right to be heard*, Leiden: Brill Nijhoff.

Fraser, N. (2011). Rättvisans mått: texter om omfördelning, erkännande och representation i en globaliserad värld. Stockholm: Atlas.

Hammarberg, T. (1990) 'The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work'. *Human Rights Quarterly*, 12(1), 97-105.

Holappa, T., & Leviner, P. (2022) 'BARN SVILLKORADE RÄTT TILL SKÄLIG LEVNADSSANDARD – om rättsligt osynliggörande av barn i ärenden om ekonomiskt bistånd'. *Förvaltningsrättslig Tidskrift*, 2, 239-263.

James, A. (2011) 'To Be (Come) or Not to Be (Come): Understanding Children's Citizenship', *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 633, 167-179.

Lind, J. (2020) *The politics of undocumented migrant childhoods Agency, Rights, Vulnerability*. Dissertation series in Migration, Urbanisation, and Societal Change. Malmö.

Lundberg, A., & Lind, J. (2017), 'Technologies of Displacement and Children's Right to Asylum in Sweden', *Human Rights Review*, 18(2), 189-208.

Lundy, L. (2007) 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child, *British Educational Research Journal*, 33:6, 927-942

Näsman, E. (2019) 'Barnperspektiv på ekonomiskt bistånd', in T. Hjort (ed.) *Det yttersta skydds nätet: om arbete med socialbidrag* (1st ed.). Lund: Studentlitteratur.

Näsman, E., Ponton von Gerber, C. & Fernqvist, S. (2012). *Barnfattigdom: om bemötande och metoder ur ett barnperspektiv*. (1. uppl.) Stockholm: Gothia.

Rennerskog, J. (2023) *An object in need of protection but not a subject of rights? A study on rights of children involuntarily placed in care in the Swedish welfare state*. Diss. Stockholms Universitet.

Wyness, M. (2018) 'Children's participation: definitions, narratives, and disputes', in, C. Baraldi & T. Cockburn (eds.) *Theorising Childhood, Studies in Childhood and Youth*, Cham, Palgrave Macmillan.

Vi vill rikta vårt varma tack till alla de barn, unga och närstående vuxna som ställt upp och berättat om sina erfarenheter av att ha kontakt med Barnrättsbyrån.

BARNRÄTTSBYRÅN.

Barnens röster är en utvärdering av Barnrättsbyråns arbete med barn och unga under 2022 och 2023. Utvärderingen har genomförts av extern utredare, fil.dr. Jonna Rennerskog på uppdrag av Barnrättsbyrån, och bygger på en enkätundersökning och kvalitativa intervjuer. Syftet med utvärderingen är att låta barn och ungdomar, samt i vissa fall deras familjehemsföräldrar och föräldrar, berätta om sina upplevelser av Barnrättsbyrån. Fokus ligger på hur barnen och ungdomarna upplever att de blivit bemötta, hjälpta och informerade om sina rättigheter samt om de upplever att deras situation har förändrats efter kontakten med Barnrättsbyrån. Fokus ligger också på vad som enligt barnen och ungdomarna utmärker ett oberoende barnombud samt Barnrättsbyråns oberoende ställning.

